

УДК 378.147:61:378.4(7)ГАРВ

А. К. КУЛІЧЕНКО

ОРГАНІЗАЦІЙНІ НОВАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ ГАРВАРДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЗА ЧАСІВ Ч. В. ЕЛІОТА

Статтю присвячено особливостям організаційних новацій у Медичній школі Гарвардського університету за часів Ч. В. Еліота – видатного американського освітнього діяча, новатора, президента Гарвардського університету (1869–1909). Зосереджено увагу на трансформації медичної освіти США кінця XIX ст. – початку XX ст. та описано організаційно-педагогічні нововведення в Медичній школі Гарвардського університету, починаючи з 1870-х рр.

Ключові слова: Ч. В. Еліот, Медична школа Гарвардського університету, реформи, термін навчання, лабораторні дослідження, умови вступу.

Приблизно за 230 років (1782 – наші часи) свого існування Медична школа Гарвардського університету пройшла шлях від звичайного медичного навчального закладу з кільканадцятьма студентами до сучасного престижного “флагмана” освіти. У XXI ст. Медична школа є однією з провідних навчальних інституцій, що готує так звану “медичну еліту” – висококваліфікованих фахівців, які відповідають вимогам суспільства та демонструють належні знання, уміння й навички, здобуті завдяки вмілому поєднанню теорії та практики в демократичному навчальному процесі із застосуванням освітніх інновацій.

Світова педагогіка вказує на те, що становлення та розквіт діяльності Медичної школи припадає на період президента Гарвардського університету Чарльза Вільяма Еліота (1834–1926) – видатного американського просвітника, новатора. Так, у багатоаспектних працях різних років, зокрема Г. Джеймза, Р. Гайгера, Дж. МакК’ю, М. Марш, В. Роннер та інших, увагу сфокусовано на організаційних змінах Гарвардської медичної школи наприкінці XIX – початку XX ст., котрі дослідники пов’язують з постаттю саме Ч.В. Еліота. Проте це питання висвітлене фрагментарно, побіжно (Н. Шевченко, О. Хоменко) і потребує окремого вивчення в контексті сучасної вітчизняної педагогіки та модернізаційних процесів, що відбуваються в новітній українській медичній освіті.

Метою статті є виявлення особливостей організаційних новацій у Медичній школі Гарвардського університету за часів Ч. В. Еліота.

Коли у 1869 р. Чарльз Вільям Еліот став президентом Гарвардського університету, Медична школа нічим не відрізнялася від багатьох інших у США – непримітний приватний навчальний заклад, що належав лікарям з Бостона й мав фінансову незалежність від університету. Новий президент Гарварду був прихильником ідеї про те, що за медичну освіту повинні відповідати університети й що все має бути засноване на ранній і суворій освіті з фундаментальних наук, особливо з хімії. Також Ч. В. Еліот був пе-

реконаний у необхідності вивчати наукові принципи як у лабораторіях, так і на лекціях [2, с. 38]. У своїй інавгураційній промові президент Ч. В. Еліот відзначив важливість освітніх змін у медичній освіті: “Одним з головних удосконалень у галузі медичної освіти в цій країні (США. – *А.К.*) протягом останніх двадцяти років є перенесення певних фактів з підручників у лекції, які раніше були основним засобом теоретичного навчання. Навчання студента-медика пропонує найкращі приклади методів і результатів наукової освіти. Перетворення, під які за три роки підпадає середньостатистичний студент з гарної медичної школи, є свідченням ефективності освіти, яку він здобуває” [1, с. 43].

Аналізуючи досвід німецької медичної освіти, де лабораторні дослідження з фізіології, анатомії, гістології, бактеріології були революцією, Ч. В. Еліот вирішив змінити ситуацію, що склалася, вважаючи трансформацію парадигми тогочасної американської медичної освіти ключовою у створенні університету нового покоління й адаптуючи німецьку освітню модель [6, с. 38]. Крім того, існує так звана “версія вади зовнішності”, що пояснює прагнення Ч. В. Еліота змінити медичну освіту. Справа в тому, що у президента Гарвардського університету на обличчі з правого боку була вроджена пляма, якої він соромився й намагався позбутися все життя, постійно спостерігаючи за здобутками сучасної йому медицини [7, с. 14].

У 1870 р., коли тільки у 20% студентів Гарвардської медичної школи була базова освіта, у своїх доповідях президент Ч. В. Еліот продовжував наголошувати, що вся система медичної освіти в США потребує ретельного реформування. Освітянин також вважав, що невігластво та загальна некомпетентність пересічного випускника американської медичної школи, коли він здобув ступінь, – жахливі наслідки. Однією з перших реформ було те, що Ч. В. Еліот поєднав посаду ректора університету та очільника Медичної школи [2, с. 37]. Деякі зміни, запропоновані Ч. В. Еліотом, відбувалися швидко та ефективно. Так, наприклад, у 1871 р. Медична школа стала частиною Гарвардського університету, було запроваджено лабораторні дослідження та розширено терміни здобуття освіти – від двох семестрів по чотири місяці до трьох років. Також професор Ч. В. Еліот з особливим інтересом брав участь в оновленні медичних навчальних планів та запровадженні нової процедури прийому майбутніх студентів [2, с. 37; 3, с. 49; 6, с. 38]. Це була так звана “Революція Еліота” (the Eliot Revolution) [3, с. 49].

У 1875 р. з’явилися перші друковані вимоги щодо вступу до Медичної школи Гарвардського університету, де йшлося про особливості вступної кампанії 1877 р.: “У вересні 1877 р. та надалі всі вступники мають надати ступінь з гуманітарних або природничих наук від визнаного коледжу або наукової школи, щоб складати іспити з латинської мови (може бути французька або німецька мови, однак, ці мови – рівнозначні латині) та фізики”. У 1877 р. було внесено деякі зміни: “Всі вступники, за винятком тих, хто склав іспити до Гарвардського коледжу, мусять мати ступінь бакалавра” [цит. за: 3, с. 38–39]. У 1880 р., крім вступних іспитів з англійсь-

кої мови, з латини та фізики, потрібно було скласти ще один. Майбутній студент повинен був обрати зі списку: французька мова, німецька мова, алгебра, геометрія, ботаніка. У 1893 р. обов'язковим став іспит з хімії.

Після 1892 р. термін навчання у Медичній школі становив чотири роки. Інші ж новації були болісними, трудомісткими та часовитратними. Щоб, наприклад, здобути ступінь доктора медичних наук, претендент повинен був продемонструвати високий рівень наукової підготовки. Ч. В. Еліот розглядав цей ступінь як певне академічне досягнення, а не звичайну ліцензію для медичної практики. Тож він постійно сперечався з консервативним крилом професорсько-викладацького складу школи [3, с. 49; 6, с. 38].

На думку М. Марш та В. Роннер, на початку 1890-х рр. гарвардська Медична школа не була найінноваційнішою серед тогочасних медичних навчальних закладів. Значних успіхів у цьому напрямі досягла, заснована в 1893 р., Медична школа в Університеті імені Джонса і Гопкінза. Проте Медична школа Гарвардського університету буда одним з лідерів у перетворенні медичної освіти. На рубежі XIX та XX ст., коли спостерігалось стрімке збільшення вступників і постала гостра потреба в розширенні професорсько-викладацького складу, у Ч. В. Еліота з'явився амбітний план щодо створення нового медичного університетського містечка. Тому на початку XX ст. школу було перенесено з району Бек Бей (Бостон) на Лонгвуд Авеню (зараз територія відома як "the Longwood Area") [6, с. 38; 7, с. 13].

Попри нову територію, відведену під Медичну школу, величні будівлі, керівництво Гарвардського університету зіткнулося з багатьма проблемами під час організації майбутнього навчального процесу. Так, перед офіційним відкриттям у червні 1906 р. на щорічній зустрічі Асоціації випускників Гарвардської медичної школи Ф. Меллорі, помічник президента Ч. В. Еліота, повідомив про кілька проблем, що необхідно було подолати якнайшвидше: не вистачало благодійних коштів для належного обладнання лабораторій, гідної зарплатні для працівників, які змушені були шукати роботу в медичних закладах; професорсько-викладацькому складу бракувало фахівців різних медичних спеціалізацій, тому завідувачам клінічних кафедр було важко детально планувати навчальний рік та літню виробничу практику [5, с. 334–335].

Після зустрічі випускників до фонду Медичної школи почали надходити пожертви та звертатися спеціалісти, які бажали допомогти Гарвардському університету. Тож відкрите 25 вересня 1906 р. медичне містечко з неокласичними мармуровими будівлями стало найбільшим у країні медичним комплексом [6, с. 38; 7, с. 13], який ефективно функціонує й зараз.

З відкриттям містечка Медичної школи почалася епоха "тропічної медицини" – дослідження не тільки захворювань, пов'язаних з умовами тропічного клімату, а й хвороб, що з'являються в умовах антисанітарії та

під час порушення правил особистої гігієни. Так, Ч. В. Еліот підкреслював, що медицина повинна стояти на варті захисту й безпеки як особистого, так і громадського здоров'я. На чолі тропічної медицини спочатку були три викладачі Медичної школи Гарвардського університету: доктор М. Розенау, перший у США професор профілактичної медицини та гігієни; доктор Дж. Віппл, професор санітарії, та Т. Сміт, професор порівняльного патології. У 1915 р. доктор Р. Стронг став першим професором тропічної медицини Гарвардського університету. Спільно з Массачусетським технологічним інститутом Гарвардська медична школа пропонували отримати “сертифікат у галузі суспільної охорони здоров'я” [9, с. 179].

Президент Ч. В. Еліот не зупинявся на запровадженні новацій у Медичній школі. Так, в одному з номерів журналу “Science. New Series” за листопад 1909 р. було викладено такі стратегії щодо вдосконалення навчального процесу Медичної школи Гарвардського університету:

- доповнити ступінь бакалавра мистецтв необхідними медичними дисциплінами;
- без обмежень зараховувати до Медичної школи тих осіб, які мають ступінь бакалавра з відзнакою;
- присвоювати ступінь доктора медичних наук після проходження резидентури та після опанування теоретичних і практичних знань, умінь, навичок у галузі медицини;
- запровадити простий адміністративний механізм для здобуття ступеня доктора медичних наук відповідно до чинного механізму здобуття ступеня доктора філософії;
- виконувати вище зазначені приписи з метою створення та збереження навчальної свободи у вивченні медицини;
- послабити доволі жорстку організацію навчального процесу в Медичній школі й посилити увагу до якості докторських досліджень, а не їх кількості й шляхів здобуття ступенів;
- заохочувати кращих студентів. Дозволити їм обирати дисципліни за власним бажанням [8, с. 680].

Також за часів правління президента Ч. В. Еліота в Медичній школі було створено багато кафедр, зокрема, дерматології (1871), офтальмології (1871), психічних хвороб (1871–1885), гігієни (1871), гістології та ембріології (1887), ларингології (1888), гінекології (1888), отології (1888), бактеріології (1891), неврології (1893), ортопедії (1893), педіатрії (1893), компаративної патології (1896), фармакології та терапії (1900), компаративної анатомії (1902), інфекційних хвороб (1903) [4, с. 9–10].

У 1909 р. 75-річний Ч. В. Еліот вийшов на пенсію, залишаючи посаду президента університету й багато організаційно-педагогічних досягнень, котрі зробили Гарвард одним з найуспішніших та авторитетніших вищих навчальних закладів не тільки США, а й світу.

Висновки. Отже, Ч. В. Еліот – один з надзвичайно талановитих і працюючих управлінців-освітян, який за 40-річний термін перебування на

посаді президента Гарвардського університету змінив концептуальний підхід до організації медичної освіти в США: він запровадив у навчальний процес Медичної школи лабораторні дослідження та елективну систему навчальних дисциплін, відкрив велику кількість нових клінічних кафедр і потужне медичне містечко, яке функціонує й у XXI ст., змінив умови прийому абітурієнтів та присвоєння наукових ступенів тощо.

Беззаперечно, постать Ч. В. Еліота та його організаційно-педагогічні новачі в Гарвардському університеті є вагомими, однак залишаються ще недостатньо висвітленими на вітчизняному педагогічному тлі. Тож перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні організаційних новачі Ч. В. Еліота в інших структурних підрозділах Гарвардського університету, зокрема в Інституті богослов'я (1816), Школі права (1817), Школі бізнесу (1908) та ін.

Список використаної літератури

1. Addresses at the Inauguration of Charles William Eliot as President of Harvard College: Thursday, October 19, 1869. – Cambridge [Mass.]: Sever and Francis, Booksellers to the University, 1869. – 65 p.
2. Barr D. Questioning the Premedical Paradigm: Enhancing Diversity in the Medical Profession a Century after the Flexner Report / D. Barr. – Maryland: Johns Hopkins University Press, 2010. – 240 p.
3. Black P. Harvey Cushing at the Brigham / P. Black, M. Moore, E. Rossitch. – Illinois: AANS, 1993. – 163 p.
4. Ernst H. The Harvard Medical School 1782 – 1906 / H. Ernst. – Boston: Harvard Medical School, 1906. – 310 p.
5. Mallory F. B. The Present Needs of the Harvard Medical School / F. B. Mallory // Science. New Series. – Vol. 24. – No. 611. – 14 September 1906. – P. 334–338.
6. Marsh M. The Fertility Doctor: John Rock and the Reproductive Revolution / M. Marsh, W. Ronner. – Maryland: JHU Press, 2010. – 384 p.
7. Mulliken J. B. Mulliken and Young's Vascular Anomalies: Hemangiomas and Malformations / John B. Mulliken, Patricia E. Burrows, Steven J. Fishman. – USA: Oxford University Press, 2013. – 1144 p.
8. The Harvard Medical School and Harvard College // Science. New Series. – Vol. 30. – No. 776. – 12 November 1909. – P. 679–680.
9. Weller T. H. Growing Pathogens in Tissue Cultures: Fifty Years in Academic Tropical Medicine, Pediatrics, and Virology / T. H. Weller. – Boston: Boston Medical Library, 2004. – 292 p.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2015.

Куличенко А. К. Организационные новации в Медицинской школе Гарвардского университета во времена Ч. У. Элиота

Статья посвящена особенностям организационных новаций в Медицинской школе Гарвардского университета во времена Ч. У. Элиота – выдающегося американского деятеля, новатора, президента Гарвардского университета (1869–1909). Внимание сосредоточено на трансформации медицинского образования США конца XIX в. – начала XX в. и описаны организационно-педагогические нововведения в Медицинской школе Гарвардского университета, начиная с 1870-х гг.

Ключевые слова: Ч. У. Элиот, Медицинская школа Гарвардского университета, реформы, срок обучения, лабораторные исследования, условия поступления.

Kulichenko A. Organizational Innovations in the Medical School at Harvard University in the Time of Ch. W. Eliot

The article deals with features of organizational innovations in the Medical School at Harvard University in the time of Ch. W. Eliot. For about 230 years (1782 now) of its existence the Harvard Medical School has been developing from an ordinary medical educational establishment with several students to the modern top university in the world. In the XXIst century, the Medical School is one of the leading educational establishments that prepares so-called 'medical elite' – highly educated professionals who are up to the society challenges and demonstrate appropriate knowledge and skills that are acquired with the help of combination of theory and practice in a democratic learning process, using educational innovations.

Pedagogics indicates that the formation and flowering of the Medical School is in phase with the Harvard President Charles William Eliot (1834–1926), who is an outstanding American educator, innovator. Besides, the paper focuses on the transformation of the medical education in the United States of America during the end of the XIXth cent. – the beginning of the XXth cent. and describes the organizational and pedagogical innovations in the Medical School at Harvard University since 1870.

All in all, Ch. W. Eliot is one of the extremely talented, hard-working managers and educators. Being a president of Harvard University for 40 years, he has changed the conceptual approach to the medical education in the United States of America, introduced laboratory research and elective courses, opened many new clinical chairs and powerful medical campus, which runs even in the XXIst cent., changed the enrollment requirements and degree awarding etc.

Key words: *Ch. W. Eliot, Harvard Medical School, reforms, training time, laboratory research, enrollment requirements.*